

Omówienie nadesłanych książek

LITURGIKA

BLACHNICKI Franciszek: *Ewangelia wyzwolenia*, Krościenko: „Światło–Życie” 2001 — 140 s.

Teksty konferencji i homilii ks. F. Blachnickiego zamieszczone w niniejszym zbiorze pochodzą z lat 1980–1984. Zostały one przygotowane do wydania przez samego autora. Podzielił on je na dwie części, dla których granicą jest wprowadzenie stanu wojennego. Pierwsza część zbioru obejmuje homilie i konferencje wygłoszone w kraju (w Krościenku, w Gdyni i podczas letnich rekolekcji oazowych), druga — wygłoszone za granicą (w Wiedniu, Oslo, Berlinie i Carlsbergu). Zamieszczone teksty zostały poprzedzone szkicem A. Grajewskiego o ks. F. Blachnickim pt. *Antykomunista konsekwentny*.

BOGUNIOWSKI Józef Waław SDS: *Rozwój historyczny ksiąg liturgii rzymskiej do Soboru Trydenckiego i ich recepcja w Polsce*, Kraków: „Unum” 2001 — 326 s.

Książka ukazuje rozwój ksiąg liturgicznych od początku istnienia chrześcijaństwa do czasów Soboru Trydenckiego. Autor wykazuje, że pierwsze trzy wieki chrześcijaństwa stanowiły okres „improvizacji charyzmatycznej”, której świadectwa znajdujemy w listach św. Pawła oraz w literaturze wczesnochrześcijańskiej. Od IV do VI w. trwał proces tworzenia pierwszych formularzy liturgicznych. W tym okresie powstała rzymska *Missa communis*, którą autor poddał bardziej szczegółowej analizie. W stuleciach od siódmego do przełomu dziewiątego i dziesiątego bardzo wzbogaciła się dokumentacja liturgiczna (sakramentarze, benedykcyjonały, księgi czytań i śpiewów). Od X w. do Soboru Trydenckiego trwał okres tworzenia mieszanych lub pełnych ksiąg liturgicznych. W apendyksie zostały scharakteryzowane polskie księgi liturgiczne.

CANTALAMESSA Raniero OFM^{Cap}: *Tajemnica Wielkanocy*, tł. z wł. Grzegorz Niedźwiedź OFM. Wrocław: Wydaw. Św. Antoniego 2002 — 168 s. (Biblioteka Duchowości). Tyt. oryg.: *Il mister pasquale*.

Głównym tematem przedstawianej pracy jest Misterium Paschalne i wiara paschalna chrześcijan. Autor w kolejnych rozdziałach podejmuje rozważania nad Misterium Paschalnym w Biblii i u Ojców Kościoła, w historii, w liturgii, w życiu i w śmierci. Jego zdaniem, wiara paschalna wymaga, by wierzyć w to, że Jezus umarł i zmartwychwstał, że umarł i zmartwychwstał dla naszego usprawiedliwienia oraz, że umarł z miłości. Rozważania autora, inspirowane Biblią, tekstami Ojców Kościoła oraz liturgii, ukazują, jak wiara paschalna powinna kształtować codzienną egzystencję chrześcijanina oraz jego postawę wobec śmierci.

CANTALAMESSA Raniero i in., *97 kazań na Wielki Post*, Wrocław: Wydaw. Św. Antoniego 2002 — 437, [1] s.

Tom zawiera wybór kazań na wszystkie niedziele Wielkiego Postu każdego cyklu czytań. Na każdą niedzielę zaproponowano pięć lub sześć kazań ogólnych oraz kazanie dla dzieci i młodzieży.

FALSINI Rinaldo: *Liturgia. Odpowiedzi na trudne pytania*, Kraków: „M” 2002 — 218, [1] s. Tyt. oryg.: *La Liturgia. Risposta alle domande più provocatorie*.

W prezentowanym tomie zostały zebrane odpowiedzi na pytania czytelników włoskiego tygodnika „Famiglia Cristiana”, dotyczące podstawowych praktyk religijnych. W pierwszej części książki znajdują się odpowiedzi na pytania dotyczące Eucharystii. Autor wypowiada się m.in. w takich kwestiach, jak: rozwój obrzędów eucharystycznych od Ostatniej Wieczerzy do chwili obecnej, Pascha żydowska a celebracja chrześcijańska, Eucharystia a odpuszczenie grzechów, rola świeckich podczas Mszy św., znaczenie homilii, muzyka podczas liturgii, Msze św. „zbiorowe” i gregoriańskie. Druga część książki dotyczy sakramentów, a zwłaszcza następujących zagadnień z nimi związanych: protestantyzm wobec sakramentów, chrzest dzieci a wiara rodziców, geneza spowiedzi indywidualnej i jej aktualna praktyka (m.in. problem spowiedzi podczas Mszy św.), znaczenie bierzmowania i funkcja świadka, zwyczaje związane z sakramentem małżeństwa, diakonat, stosowność celibatu kapłańskiego, problem kapłaństwa kobiet. W trzeciej części zebrane zostały rozważania dotyczące soborowej odnowy liturgii. Autor odpowiada na pytania o sam sens odnowy soborowej, podejmuje też szereg szczegółowych zagadnień, takich jak: znaczenie niedzieli, kult świętych, doktryna dotycząca odpustów, język liturgiczny, katolicki pogrzeb samobójców.

HOFFSÜMMER Willi: *129 kazań dla dzieci na rok kościelny z użyciem przedmiotów z życia codziennego*, Kielce: „Jedność” 2001 — 176 s.; tyt. oryg.: *133 Kinderpredigten mit Gegenständen aus dem Alltag*.

Jest to zbiór kazań obrazowych, wykorzystujących do przekazu Dobrej Nowiny przedmioty codziennego użytku, m.in.: talerz, filizankę, parasol, kalendarz, lusterko, lampę. We wstępnych uwagach autor sformułował kilka zasad dotyczących sposobu budowania kazań obrazowych.

JANIEC Zdzisław: *W służbie Bogu i Ojczyźnie. Kazania i artykuły. Wprowadzenie* bp Edward Frankowski, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne 2001 — 163 s.

Jest to publikacja poświęcona kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu. Oprócz dwóch artykułów na jego temat (Z. Janiec, J. Uliasz) książka zawiera zbiór kazań ks. Z. Jańca. Zostały one podzielone na dwie części, które tworzą: kazania o kardynale Stefanie Wyszyńskim oraz kazania poświęcone ojczyźnie. W kazaniach z drugiej grupy autor często przytacza nauczanie Prymasa Tysiąclecia.

KIERNIKOWSKI Zbigniew, *Eucharystia i jedność*, Częstochowa 2000 — 381 s.

Jan Paweł II ogłosił w Liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* Rok Wielkiego Jubileuszu, rok dwutysięczny, „rokiem głęboko eucharystycznym”, uzasad-

niając, iż „Zbawiciel, który dwadzieścia wieków temu przyjął ciało w łonie Maryi”, w sakramencie Eucharystii „nadal ofiarowuje się ludzkości jako źródło Boskiego życia” (nr 55). Podczas zaś odbywającego się w Rzymie (18–25 czerwca 2000 r.) XLVII Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego Ojciec Święty stwierdził, że Kościół dlatego stawia w centrum Wielkiego Jubileuszu Wcielenia Eucharystię, aby wszyscy wierzący odnowili wiarę w rzeczywistą obecność Chrystusa w Sakramencie Ołtarza. „Chrystus — jedyny Pan wczoraj, dzisiaj i na wieki — zechciał związać swoją zbawczą obecność w świecie i w dziejach z sakramentem Eucharystii. Zechciał się stać łamanym chlebem, aby każdy człowiek mógł się karmić Jego własnym życiem poprzez udział w sakramencie Jego Ciała i Jego Krwi”. I pomimo, że 6 stycznia 2001 r. zostały zamknięte Drzwi Święte, „symbol” Chrystusa, Jan Paweł II przekazał całemu światu pełne wiary zapewnienie, że pozostaje szeroko otwarte Serce Chrystusa. Zbawiciel nadal mówi do ludzkości spragnionej nadziei i sensu: „Przyjdźcie do Mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a Ja was pokrzepię” (Mt 11,28). Symboliczne Drzwi Święte zostały zamknięte, „ale żywa brama, którą jest Chrystus, pozostaje otwarta szerzej niż kiedykolwiek. (...) Zmartwychwstały Chrystus (...) przyłącza się do nas w drodze i pozwala się rozpoznać — tak jak uczniom z Emaus — «przy łamaniu chleba» (por. Łk 24,35)” (List apostolski *Novo millennio ineunte*, nr 58). W czasie trwania Kongresu Eucharystycznego, podczas audjencji generalnej (21 czerwca 2000 r.) Papież potwierdzał wiarę Kościoła, iż Chrystus stał się chlebem zbawienia dla człowieka wędrującego i pielgrzymującego przez ziemię. W tajemnicy eucharystycznej Zmartwychwstały zamieszkał na zawsze pośród nas, „aby każdy człowiek mógł poznać Jego prawdziwe imię, Jego prawdziwe oblicze, i doświadczyć Jego nieskończonego miłosierdzia. (...) W tajemnicy Eucharystii Chrystus zechciał pozostać z nami, stając się naszym pokarmem i napojem zbawienia”. Ta właśnie prawda pozwala nam, po entuzjazmie uroczystości Wielkiego Jubileuszu, nie tylko nie powracać do codziennej szarzyzny, ale iść z nadzieją w nowe tysiąclecie, zespoleni „wiązami jednej komunii, umacniającej się każdego dnia przy stole eucharystycznego Chleba i Słowa życia”.

Przemierzając zatem różnymi drogami nowe stulecie, które się otwiera przed każdym z nas, trzeba mieć przenikliwy wzrok i wielkie serce, aby spotykać Pana, który daje siłę swojemu ludowi, gdy przy stole Słowa przekazuje nam swoją naukę, a przy stole Chleba obdarza nas potrzebnym na drogę pokarmem.

Do bardzo bogatego „eucharystycznego” nauczania papieskiego dodał w Roku Jubileuszowym bp dr Zbigniew Kiernikowski swoją obszerną publikację (liczącą blisko 400 stron) *Eucharystia i jedność* (Częstochowa 2000). Autor zaprosił wszystkich do zatrzymania się i rozważenia tej szczególnej tajemnicy obecności Boga wśród ludzi, jaką jest Eucharystia, „niezmiernie bogata obecność Jezusa, Emmanuela — Boga pośród nas”, która jest źródłem i racją jedności. Ten wymiar Eucharystii nabiera szczególnego znaczenia zwłaszcza w dzisiejszym świecie, w którym człowiek, poza wieloma różnymi potrzebami, pragnie doświadczyć jedności i wspólnoty. Eu-

charystia stanowi właśnie odpowiedź na te zapotrzebowania, gdyż sprawowana w Kościele jest rzeczywistością, która jednoczy człowieka z Bogiem i buduje jedność z drugim człowiekiem we wspólnocie chrześcijańskiej (s. 5). Autor, postawiony w tytule problem, konsekwentnie przeprowadza w pięciu rozdziałach swej pracy, wyznając, że przedstawione rozważania nie mają „charakteru dzieła naukowo-badawczego, lecz raczej syntetyzująco-popularny” (s. 10). Książka jest owocem pogłębionego studium i wynikiem osobistej refleksji Autora oraz konfrontacji „w środowiskach ludzi wyczulonych na tajemnicę Eucharystii”, takich jak wspólnota parafialna, seminaryjna, konwiktowa i neokatechumenalna. Na czas zatem „pojubiluszowy” (choć ukazała się w czasie Jubileuszu) jest przeznaczona *Eucharystia i jedność*, by stanowiła pomoc w lepszym przygotowaniu się do przeżywania Eucharystii i zachętę do „zafascynowania” się głodem tego Misterium, do doświadczenia kosztowania go i sylenia się nim, aby w każdym dokonywało się dzieło jedności. Nie jest to więc pozycja li tylko „do przeczytania”, ale raczej, ze względu na bogactwo myśli biblijnej i fascynacji darem Obecności Pana pośród swego ludu, głębszym wtajemniczeniem w arkana tego Sakramentu i pomocą w przeżyciu dziękczynienia i chwalenia Boga „za moc wydawania siebie” (s. 9).

Eucharystia jest źródłem jedności, ponieważ jest dynamiczną obecnością Chrystusa w Kościele, tzn. życiodajną i historiotwórczą obecnością Boga w życiu chrześcijan; w Eucharystii zawarte jest życie objawione przez Ojca w Jezusie Chrystusie, przekazywane mocą Ducha Świętego w śmiertelnym wprawdzie ludzkim ciele, ale stanowiącym przeciwieństwo świątyni Boga. Eucharystyczna Obecność Chrystusa jest zatem obecnością i działaniem całej Trójcy Świętej, przy uwzględnieniu także obecności Maryi, „z której narodził się Jezus Chrystus, biorąc z Niej swoje Ciało”. Boski Zbawiciel pozostawił nam swoje Ciało w Eucharystii, aby stało się miejscem zjednoczenia człowieka z Bogiem, tak jak dokonało się to w łonie Maryi. Dlatego też Maryja jest Matką „ludu eucharystycznego”, który z Jej pomocą czyni to, co Jezus polecił i dzięki Niej Bóg staje się obecny pośród swego ludu (s. 7n).

Autor rozpoczyna swoje rozważania od ukazania prawdy zawartej w pierwszej księdze Biblii, iż Bóg Stwórca pragnął, aby człowiek, stworzony na obraz i podobieństwo Jego samego, korzystał i cieszył się z daru życia w jedności z Bogiem i z drugim człowiekiem. „Pierwotna jedność” została jednakże przez człowieka zniekształcona i zburzona, gdyż sięgnął on po autonomię własnej egzystencji, usiłując być bogiem i panem swego życia. Ludzkie próby budowania jedności (wieża Babel, różne systemy polityczne), czyli znalezienie tylko ludzkiego środka na zjednoczenie, nie udawały się i nie doprowadzą nigdy do prawdziwej jedności, jeśli człowiek w jej budowaniu stawia tylko na siebie. Bóg pokazał, że tylko On, przez swoje upokorzenie, czyli zstąpienie w historię ludzi, może obdarzyć człowieka darem jedności. „Tylko bowiem przez przyjęcie postawy pokory wobec drugiego można wejść w prawdziwą jedność, godną człowieka i na obraz Boga” (s. 39). W realizacji pojednania i przywrócenia jedności „na swój obraz i podobieństwo” działanie Boga

wobec człowieka (zgodnie ze swoją zbawczą pedagogią) polegało nie tylko na przygotowaniu, lecz prowadziło do urzeczywistnienia tej jedności w Jezusie Chrystusie. Dzieła pojednania dokonał Bóg w Jezusie Chrystusie; przez paschalne misterium swojej męki, zmartwychwstania i chwalebego wniebowstąpienia Chrystus Pan stał się naszym pojednaniem. W kontekście męki Jezusa, Jego Ofiary Paschalnej i całej historii zbawienia Autor dokonuje bardzo interesującej i cennej analizy Psalmu 22, odmawianego przez Chrystusa na krzyżu. Głębsze spojrzenie na ten psalm daje bowiem możliwość odkrywania przedziwnej perspektywy działania Boga wobec ludzi poprzez doświadczenie Pana Jezusa. W świetle tego psalmu można dostrzec szeroką perspektywę jednoczenia się ludzi wokół tajemnicy Krzyża; owocem bowiem i skutkiem tej tajemnicy jest „nasylenie ubogich i jednoczenie rozproszonych”; dawanie swego życia innym, rozproszonym, staje się dla nich źródłem jedności (s. 71–88).

W swych analizach Autor prowadzi następnie Czytelnika do refleksji nad dziełem pojednania, którego dokonał Chrystus w swoim misterium paschalnym, a które zostało przekazane Kościołowi i „jako sakrament zawarte w Eucharystii”. W dwóch rozdziałach (trzecim i czwartym), obejmujących 150 stron, zatytułowanych: *Wizja jedności w tekstach modlitw eucharystycznych oraz Zgromadzenie eucharystyczne znakiem urzeczywistniającym jedność*, została ukazana Eucharystia jako rzeczywistość dynamiczna (chodzi o dynamikę działania samego Boga, zmierzającego do przemiany serca człowieka), prowadząca każdego wierzącego do prawdziwej jedności; ta z kolei jest najpełniejszym znakiem uobecniającym miłość Bożą ku człowiekowi. Dlatego powierzenie Kościołowi przez Chrystusa Eucharystii jest dla Kościoła jednocześnie darem i zadaniem na wszystkie czasy. Autor, mając to na uwadze i konsekwentnie zgłębiając aspekt jednoczenia i jedności, z biblijną erudycją analizuje w tym wymiarze Modlitwy eucharystyczne *Mszалу Rzymskiego*, stanowiące wymowne świadectwo wiary Kościoła posoborowego.

Można stwierdzić, iż pomimo trudnego (w wielu miejscach tych rozważań) języka teologicznego, czytelnik (przez wytrwałą jednakże lekturę) wzbogaci swoją wiarę o niewątpliwie nowe spojrzenie na (wciąż aktualny i w jego życiu) problem pojednania człowieka z Bogiem; jedności całego ludu Bożego, wynikającej z udziału w Ofierze i Uczcie eucharystycznej, a także „niesienia” dzisiejszemu światu jedności i pojednania. Autor wykazuje, że znakiem, który pozwala przeżyć jedność na miarę Chrystusa i urzeczywistnia tę Chrystusową jedność, jest zgromadzenie eucharystyczne, w szczególności zaś niedzielna Eucharystia wspólnoty chrześcijańskiej. W zgromadzeniu eucharystycznym bowiem ludzie różnych stanów i form życia (kapłaństwo, małżeństwo, dziewictwo) — rozdzieleni w świecie przez różnego rodzaju interesy, ideały, potrzeby egzystencjalne i psychiczne — przeżywają sobie właściwą tożsamość i jedność w kontekście Eucharystii, która ma moc przewyciężenia podziałów i rozdzielenia (s. 189–262). W rozdziale piątym (s. 263–334) ks. Z. Kiernikowski, podejmując konsekwentnie problematykę jedności, zwraca uwagę na wybrane części Mszy świętej (akt pokutny, słuchanie słowa Bożego, składanie ofiar,

przeistoczenie, doksologia, znak pokoju, Komunia święta, rozesłanie), które, jego zdaniem, wydają się być niewystarczająco przez wielu zrozumiałe i przeżywane i dlatego wymagają ciągłego przypominania ich roli oraz „wkładu w całość celebracji”. Jest to jeden z bardzo ważnych problemów naszej wiary, ponieważ „od właściwego udziału w Eucharystii przeżywanej przez każdego z nas zależy jedność będąca dziełem Boga i znakiem działania Boga — Sakramentem pojednania i jedności oferowanej przez Kościół światu. (...) Chrześcijanin, który we wspólnocie Kościoła, szczególnie dzięki Eucharystii, przeżywa ten dar pojednania i komunii, zostaje uzdolniony do świadczenia o tej jedności wobec świata, niesienia jej światu” (s. 332).

Omawiana publikacja stanowi z jednej strony głębokie studium biblijno-liturgiczne, a z drugiej zawiera wiele bardzo cennych propozycji i uwag pomocnych zwłaszcza duszpasterzom w ukształtowaniu owocnego przeżywania przez wszystkich Eucharystii.

Autor ubogacił ponadto swoją pracę aneksem, w którym znalazły się trzy starożytne opisy Mszy św. (w języku polskim); trzy modlitwy eucharystyczne (jednakże w języku łacińskim, mimo że mamy oficjalne polskie tłumaczenie dwóch z nich [w *Mszale Rzymskim dla diecezji polskich*], a trzecia, z *Tradycji Apostolskiej* św. Hipolita [215 r.], znajduje się w zbiorze, z którego Autor korzystał wcześniej, tj. w: M. Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, Warszawa 1975, s. 305–316); słownik wyjaśniający pewne trudniejsze wyrażenia (wydaje się, że Autorowi zabrakło „głębi” przy określeniu m.in. dwóch istotnych haseł liturgicznych: *Liturgia* i *Modlitwa Eucharystyczna* (s. 364n), dlatego pożyteczna będzie lektura *Konstytucji o liturgii świętej*, nr 7, i *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego*, nr 54–55) oraz indeks biblijny.

Ks. Jan Józef Janicki

Kult Męki Pańskiej. Historia i terażniejszość. Materiały z sesji naukowej w Olsztynie, 3–4 marca 2001 r., Słowo wstępne — Alojzy Szorc, praca zbiorowa pod red. Henryka Damiana Wojtyśki CP. Olsztyn: „SQL” 2001 — 210, [2] s. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Wydział Teologii (Sympozja 4; Warmińsko-Mazurskie Studia Pasyjne i Pasjologiczne 1).

Treść: WOJTYSKA Henryk Damian CP: *Od redakcji*, s. 5–6; SZORC Alojzy: *Słowo wstępne*, s. 7–8; Cz. 1: *W Kościele powszechnym i w Polsce*: WIT Zbigniew: *Krzyż i Męka Pańska w dawnej i odnowionej liturgii Kościoła katolickiego*, s. 11–57; NOWAK Władysław: *Męka Pańska w teologii i liturgii Kościołów wyrosłych z Reformacji*, s. 59–74; KOPEĆ Jerzy Józef CP: *Nabożeństwa pasyjne. Historia i współczesne dostosowanie pastoralne*, s. 75–104; WOJTYSKA Henryk Damian: *Kult Świętego Oblicza Chrystusa*, s. 105–117; WOJTKOWSKI Julian bp: *Kult Matki Boskiej Bolesnej w polskim średniowieczu*, s. 119–129; Cz. II: *Na Warmii i na Mazurach*: NOWAK Władysław: *Specyfika warmińskiej pobożności pasyjnej*, s. 133–

142; KALINOWSKA Jadwiga Ambrozja OSB: *Hymny pasyjne Jana Dantyszka*, s. 143–157; JEZERSKI Jacek bp: *Kardynała Stanisława Hozjusza elementy teologii krzyża*, s. 159–167; PISKORSKA Józefa: *Motywy pasyjne w sztuce sakralnej Warmii i Mazur*, s. 169–193; KOPICZKO Andrzej: *Sanktuaria pasyjne na Warmii. Zakres problematyki*, s. 195–205; WOJTYSKA Henryk Damian CP: *Podsumowanie*, s. 207–208.

Liturgiczne Vademecum Misyjne, Słowo wstępne — abp Wojciech Ziemia, *Wprowadzenie* — Antoni Kmiecik, Warszawa: „Missio-Polonia” 2001 — 326 s.

Jest to podręcznik opracowany przez ośrodek Papieskich Dzieł Misyjnych w Polsce. Materiały w nim zawarte były wykorzystywane w parafialnej animacji misyjnej w przygotowywaniu III Krajowego Kongresu Misyjnego w 1999 r. Teksty zebrane w niniejszym tomie — modlitwy, nabożeństwa misyjne, czytania — zostały uporządkowane zgodnie z rokiem liturgicznym. W końcowych partiach zamieszczono także wybór pieśni o tematyce misyjnej.

MALIŃSKI Mieczysław: *Rekolekcje kosmiczne*, Kraków: „Znak” 2002 — 176,[4] s.

Zawarte w książce rozważania rekolekcyjne zostały oparte na, podbudowanym danymi naukowymi, obrazie świata. Wszecławiat, w którym ukazuje się Bóg, jego Stwórca, jest Słowem Bożym, jednak współczesny człowiek przeżywa „atrofię intuicji Boga”. Rozważania rozpoczynające się m.in. od namysłu nad przyrodą nieożywioną, zjawiskiem życia, informacji, nad środowiskiem, społecznościami ludzkimi i różnymi religiami, prowadzą do odkrywania miłości Boga Stwórcy do stworzenia. *Rekolekcje kosmiczne* kończą się wyznaniem wiary w ostateczne przemienienie świata: „i każdy z osobna, i wszyscy razem zjednoczą się w Bogu—Miłości i osiągną pełnię szczęścia”.

NGUYEN VAN THUAN François Xavier: *Świadkowie nadziei. Rekolekcje wielkopostne wygłoszone w obecności Ojca Świętego Jana Pawła II*, tł. z wł. Beata Nuzzo, Kraków: „M”, „Apostolicum” 2001 — 236, [1] s.; tyt. oryg.: *Testimoni della speranza. Esercizi spirituali tenuti alla presanza di S.S. Giovanni Paolo II*.

Tom zawiera teksty dwudziestu dwóch rozważań, wygłoszonych podczas rekolekcji watykańskich w 2000 r. przez kard. F.X. Nguyen van Thuana, byłego arcybiskupa Sajgonu w Wietnamie, a obecnie przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Sprawiedliwości i Pokoju. Kard. F.X. Nguyen van Thuan, aresztowany kilka miesięcy po nominacji na arcybiskupa Sajgonu, spędził w wietnamskich więzieniach trzynaście lat. Głównym tematem wygłoszonych w Watykanie rekolekcji wielkopostnych była nadzieja w dzisiejszym świecie. Rozważania kard. Nguyen van Thuana są zakorzenione w Piśmie Świętym i w pismach Ojców Kościoła, mają także charakter świadectwa z własnych doświadczeń autora. Zostały one podzielone na sześć następujących części: *Z siłą Bożej łaski; Miej nadzieję w Bogu!; Przygoda nadziei; Nadzieja wbrew nadziei; Lud nadziei; Odnowić w sobie nadzieję*. Książka zawiera również list papieża Jana Pawła II do jej autora.

PERYGRYN z Opola: *Kazania „de tempore” i „de sanctis”*, red. nauk. Jerzy Wolny, przekł. z łac. Julia Mrukówna, weryfikacja przekł. i oprac. tekstu Ewa Deptuchowa, Ludwika Szlachowska-Winiarzowa, Zofia Wanicowa. Kraków–Opole 2001 — 632, [3] s.

Niniejszy tom kazań Perygryna z Opola, trzynastowiecznego dominikanina i inkwizytora papieskiego, był przygotowywany do druku przez zmarłego w 1999 r. ks. prof. Jerzego Wolnego. W 1997 r. nakładem Instytutu Tomistycznego Ojców Dominikanów w Warszawie został wydany łaciński tekst kazań Perygryna (*Sermones de tempore et de sanctis*) w oparciu o źródła zebrane przez ks. J. Wolnego. Zamierzał on wydać ich przekład na język polski wraz z obszerną rozprawą o Perygrynie z Opola. Śmierć nie pozwoliła na dokończenie tych zamierzeń. Wydany obecnie staraniem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie i Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego tom zawiera pierwszą (i jedyną) wersję *Wprowadzenia* do kazań Perygryna autorstwa J. Wolnego. Zawiera ono rozważania na temat powstania i misji Zakonu Kaznodziejskiego oraz na temat osoby Perygryna z Opola. W tomie zamieszczono sześćdziesiąt pięć kazań *de tempore* i sześćdziesiąt trzy kazania *de sanctis*, które zostały uporządkowane według kalendarza liturgicznego.

PETROLINO Enzo: *Diakoni. Zwiastuni Słowa Bożego, szfarze ołtarza i miłosierdzia*, tł. z wł. Paweł Cembrowicz, Kraków: „M” 2002 — 196, [1] s. Tyt. oryg.: *I diaconi annunziatori della Parola ministri dell'altare e della carità*.

Autor prezentowanej pracy jest stałym diakonem, a jego rozważania dotyczą różnych aspektów tej posługi, przywróconej w niektórych Kościołach lokalnych. Rozdział pierwszy przedstawia znaczenie stałego diakonatu w świetle nauczania Soboru Watykańskiego II oraz Kościołów lokalnych. W drugim rozdziale zostało przedstawione potrójne posługiwanie diakona: przez głoszenie słowa Bożego, udział w liturgii i czynną miłość. W trzecim rozdziale autor przedstawił współodpowiedzialność diakona w Kościele lokalnym i jego współpracę z biskupem i prezbiterami. Czwarty rozdział dotyczy kwestii rozpoznawania powołania do diakonatu oraz formacji diakonów. W aneksie zostały zebrane teksty dotyczące diakonatu, pochodzące z *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, ceremoniału biskupiego oraz z obrzędu udzielania święceń diakonatu.

PINTAL Leszek: *Słowa za Bóg zapłać...2*, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne 2001 — 243 s.

Tom zawiera homilie wygłoszone przez autora w parafii Miłosierdzia Bożego w Lublinie w latach 1998–2000. Jest to kontynuacja tomu wydanego w 1998 r.: *Słowa za Bóg zapłać*, zawierającego homilie z lat 1994–1998.

QUALIZZA Marino: *Inicjacja chrześcijańska. Chrzest, bierzmowanie, Eucharystia*, tł. z wł. Mieczysław Stebart CO. Kraków: Wydaw. WAM 2002 — 173 s. (Myśl Teologiczna 33). Tyt. oryg.: *Iniziazione cristiana. Battesimo, Confermazione, Eucaristia*.

Jest to studium poświęcone sakramentom inicjacji chrześcijańskiej: chrztu, bierzmowania i Eucharystii. Omawiając każdy z sakramentów, autor przedstawił podstawy biblijne, historię, rozwój teologiczno-dogmatyczny, ujęcie systematyczne, znaczenie w życiu chrześcijanina. W suplemencie autor zamieścił szkic: *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w perspektywie ekumenicznej*.

RATZINGER Joseph kard.: *Duch liturgii*, tł. z niem. Eliza Pieciul. Poznań: „Christianitas” 2002 — 203, [1] s. Tyt. oryg.: *Der Geist der Liturgie. Eine Einführung*.

Kard. Joseph Ratzinger, jeden z najwybitniejszych współczesnych teologów katolickich, od 1981 r. pełni urząd prefekta Rzymskiej Kongregacji Nauki Wiary, powołanej do czuwania nad integralnością doktryny katolickiej. W swej twórczości od lat daje dowody szczególnego umiłowania tradycji liturgicznej Kościoła i przestrzega przed jej naruszaniem. Jego najnowsza książka została przyjęta w świecie jako szkic projektu odbudowy liturgii katolickiej.

Celem książki J. Ratzingera jest ukazanie zasadniczego celu soborowej reformy liturgicznej, którym jest przejście od przepisów liturgicznych do ducha liturgii, od rubryk do tekstów i znaków w liturgii, od skupiania się na przestrzeganiu porządku zewnętrznego do właściwego sprawowania liturgii, zgodnie z jej wewnętrznym wezwaniem. W czasach posoborowych to doniosłe zamierzenie coraz bardziej zniknęło z pola widzenia. Dlatego autorowi książki nie chodzi o nawoływanie do nowych zmian i reform, ale o nowe zrozumienie istoty liturgii, o lepsze wykorzystanie tego doniosłego daru, który został nam dany w kulcie Bożym Nowego Przymierza.

Niniejsza książka chce pomóc w odnowionym rozumieniu liturgii. Jej zasadnicze intencje są zbieżne z tym, co swego czasu pragnął osiągnąć Romano Guardini, aby liturgię sprawować w sposób bardziej zasadniczy, to znaczy, by z perspektywy wewnętrznej misji i wewnętrznego kształtu liturgii nauczyć się rozumieć ją jako modlitwę Kościoła, prowadzoną z natchnienia i pod kierownictwem samego Ducha Świętego, modlitwę, w której Chrystus wciąż na nowo przenika naszą teraźniejszość i wkracza w nasze życie. Stąd świadomie wybrany tytuł książki, *Duch liturgii*, nawiązujący do klasycznego dzieła z zakresu teologii liturgii, *O duchu liturgii* R. Guardiniego, wydane w 1918 r.

W publikacji kard. Ratzinger zauważa, że zmiany dokonywane w kształcie liturgii niekoniecznie oznaczają rozwój — wiele z nich wprowadza chaos. Autor nawołuje do powrotu do początków, do pierwotnego kształtu liturgii. Porównuje ją do cennego fresku, który przez wieki pokryły kolejne warstwy tynku. Jego zdaniem, należy teraz odsłonić ukryty fresk, by ukazać jego prawdziwe piękno. Jednocześnie podkreśla, że należy szanować dawne zwyczaje, których Kościół katolicki dopracował się w ciągu swojej historii. W tym kontekście przeciwstawia się pogładowi, jakoby w kształcie liturgii należało wrócić do źródłowego tekstu Pisma Świętego i oczyścić liturgię z wszystkiego, czego nie można znaleźć w Ewangeliach. Zdaniem kard. Ratzingera, Kościołowi, oprócz słów Biblii, potrzebna jest żywa tradycja codziennych praktyk.

Autor *Ducha liturgii* uważa, że zbyt często wolność utożsamia się z dowolnością. Podkreśla, że prawdziwa wolność zawsze jest związana z prawdą. Jego zdaniem, sprawując liturgię, nie można silić się na oryginalność. Ważna jest odpowiednia muzyka, gesty i słowa — potrzebne są formy, które nie mogą ulegać modyfikacjom. Autor uważa, że nawet inkulturacja, o której mówi się wiele w związku z misyjnym charakterem chrześcijaństwa, nie może oznaczać zmiany liturgii, a jedynie szacunek dla kulturowego dorobku danego narodu.

Zgodnie z celem książki — odsłaniania wewnętrznej wielkości chrześcijańskiego kultu Bożego i wskazania na to, co wewnątrz i co ponad nami w liturgii — kard. Ratzinger kreśli w publikacji wizję liturgii w czterech wielkich kręgach tematycznych. Próbuje pokazać, że liturgia nie jest po prostu spotkaniem, w trakcie którego grupa ludzi utwierdza się wzajemnie w swej tożsamości. Wprawdzie badacze historii religii za uniwersalną cechę wszelkiej liturgii uznają jej funkcję socjalizującą — taki opis jest oczywiście niewystarczający w przypadku szczególnej istoty liturgii chrześcijańskiej. Liturgia chrześcijańska jest bowiem wydarzeniem kosmicznym — w niej modli się całe stworzenie, a my wraz z nim, w niej otwiera się droga prowadząca do nowego stworzenia, którego oczekują wszystkie istoty stworzone (por. Rz 8, 18-24). Ów kosmiczny wymiar liturgii autor pragnął przedstawić przede wszystkim w rozdziałach mówiących o kierunku modlitwy oraz o krzyżu. W kwestii tej nie chodzi o rozstrzygnięcie jakichkolwiek sporów dotyczących porządków zewnętrznych, lecz o ukazanie prawdziwej wielkości liturgii, w której zmartwychwstały Chrystus wprowadza nas w modlitwę stworzenia, równocześnie przemieniając je i przygotowując do nowego nieba i nowej ziemi.

Drugi krąg tematyczny dotyczy związku pomiędzy liturgią chrześcijańską a liturgiami narodów świata i ich religii. Dzisiaj stoimy przed problemem zrównania wszystkich religii w relatywizm, który ślepotę człowieka wobec prawdy uznaje za rzecz nieprzezwycięzalną. Wobec takiego stanowiska autor próbuje w duchu Ojców Kościoła przedstawić wewnętrzną relację pomiędzy różnymi religiami a chrześcijaństwem. Jednocześnie pragnie także zrozumieć, jakie pierwotne dążenia ludzkie obecne są w tym rozległym obszarze historii kultu i w jaki sposób różne wątki historii religii zbiegają się w wydarzeniu życia, śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, które stanowi radykalny przełom, a zarazem zostaje włączone w całość dziejów.

Trzeci krąg tematyczny traktuje o związku pomiędzy kultem Starego a Nowego Przymierza. Reformacja, radykalnie przeciwstawiając Ewangelię Prawu, ogłosiła całkowitą sprzeczność pomiędzy kultem opisanym w Pięcioksięgu Mojżesza a kultem chrześcijańskim. To odcięcie liturgii nowotestamentowej od jej prehistorii, zawartej w Starym Przymierzu, za sprawą ruchu liturgicznego w znacznym stopniu przeniknęło także do świadomości katolików. Kanon Rzymski wyraża jednak odmienną myśl — postrzega on ofiarę Chrystusa w związku z ciągiem zdarzeń symbolizowanych przez imiona Abla, Abrahama i Melchizedeka. To właśnie dzisiaj, gdy szukamy nowej możliwości spotkania z narodem żydowskim i jego wiarą, waż-

ne jest, aby w oparciu o współczesne rozpoznania egzegetyczne i teologiczne ten właśnie pogląd Kościoła starożytnego odzyskać i pogłębić.

Czwarty krąg tematyczny obejmuje procesy wewnątrz liturgii chrześcijańskiej (szczególnie w relacji między Wschodem i Zachodem), prowadzące do prawidłowej realizacji reform Soboru Watykańskiego II. Temat ten, obecny w całej książce, dochodzi do głosu szczególnie w części trzeciej i czwartej.

Wprowadzeniem do publikacji jest słowo wstępne autora do wydania polskiego oraz jego przedmowa do wydania niemieckiego. W części pierwszej, *O istocie liturgii*, autor w trzech rozdziałach podejmuje następujące zagadnienia szczegółowe: *Liturgia i życie. Miejsce liturgii w rzeczywistości* (rozdział I); *Liturgia – kosmos – historia* (rozdział II); *Od Starego do Nowego Testamentu. Podstawowy kształt liturgii chrześcijańskiej określony przez wiarę biblijną* (rozdział III). Druga część, *Czas i przestrzeń w liturgii*, składa się z pięciu rozdziałów: *Stosunek liturgii do przestrzeni i czasu – pytania wstępne* (rozdział I); *Święte miejsca. Znaczenie budowli kościelnej* (rozdział II); *Ołtarz i kierunek modlitwy liturgicznej* (rozdział III); *Przechowywanie Najświętszego Sakramentu* (rozdział IV); *Święty czas* (rozdział V). Następna, trzecia część publikacji zatytułowana została *Sztuka i liturgia* i podejmuje: *Problem obrazów* (rozdział I) oraz *Muzyki i liturgii* (rozdział II). Ostatnia część książki dotyczy *Kształtu liturgii*, obejmując dwa zagadnienia: *Rytuał* (rozdział I) oraz *Ciało i liturgia* (rozdział II). Na końcu publikacji podano wskazówki bibliograficzne dotyczące ogólnie liturgii oraz do poszczególnych części niniejszej książki.

Książka, którą otrzymują teraz do rąk czytelnicy polscy, w Niemczech została przyjęta z radością i wdzięcznością szczególnie przez młode pokolenie. Kard. Ratzinger ma nadzieję, że także w Polsce przyczyni się ona do coraz głębszego rozumienia i przeżywania owego spotkania między Bogiem i ludźmi, które zostało nam dane w liturgii Kościoła.

Ks. Rudolf Pierskała

RATZINGER Joseph kard.: *Służyć prawdzie. Myśli na każdy dzień*, tł. z niem. Albert Warkotsch, Wrocław: „TUM” 2001 — 412 s. Tyt. oryg.: *Mitarbeiter der Wahrheit. Gedanken für jeden Tag*.

Tom zawiera wybór fragmentów pism, kazań i wywiadów J. Ratzingera, ułożonych w formie zbioru myśli na każdy dzień roku. Znajdują się tu komentarze teologiczno-liturgiczne do poszczególnych świąt oraz okresów roku liturgicznego, a także do wydarzeń nie związanych z liturgią. Zaproponowany przez autora tytuł, *Służyć Prawdzie*, nawiązuje do słów 3 J 8, mówiących o współuczestnictwie w pracy dla Prawdy.

SIERPIŃSKI Tadeusz SJ: *Szukać Boga, poznać Boga. Rozważania na rok A*, Kraków: Wydaw. WAM 2001 — 222, [1] s.

Zbiór zawiera homilie i rozważania na niedziele, uroczystości i święta roku A ks. T. Sierpińskiego SJ, księdza-psychologa, pracującego w Poradni Rodzinnej i zajmującego się problematyką uzależnień. W przedstawionych refleksjach autor ukazuje, w świetle słowa Bożego, najistotniejszy sens codziennych wydarzeń.

SINKA Tarsycjusz CM: *Moja niedzielna Msza Święta*, Kraków: Instytut Teologiczny Księża Misjonarzy 2001 — 62 s.

Praca składa się z trzech części. Pierwsza z nich dotyczy zgromadzenia niedzielnego w tradycji apostoelskiej oraz w dniu dzisiejszym. Druga część zawiera komentarze do poszczególnych części Mszy Świętej. Autor za każdym razem wskazuje im genezę, historyczny rozwój oraz znaczenie poszczególnych elementów liturgii eucharystycznej. W ostatniej części autor porusza problem kultu eucharystycznego poza Mszą świętą oraz znaczenia Eucharystii w życiu chrześcijańskim.

MUZYKA

Affetti musicologici. Księga Pamiątkowa z afektem ofiarowana Profesorowi Zygmuntowi Marianowi Szweykowskiemu w 70. rocznicę urodzin, red. Piotr POŹNIAK, Kraków: Musica Iagellonica 1999 — 546, [1] s.

Poświęcona Profesorowi Zgmuntoowi M. Szweykowskiemu — wybitnemu znawcy muzyki dawnej (głównie okresu renesansu i baroku) Księga Pamiątkowa zawiera m.in. następujące artykuły związane z religijną kulturą muzyczną: Ryszard WIECZOREK, *Missa anonyma I — śląska msza parodia?* (s. 39–56); Jakub KUBIENIEC, *Jerzy Liban i hebajskie lamentacje* (s. 75–80); Tomasz CZEPIEL, *The Missa Paschalis of Marcin Leopolda: The Re-discovery of the Bassus Part* (s. 91–104); Maurizio PADOAN, „*Col rimbombo della musica e con indicibil divotione e numero d'uomini*”: *La Settimana Santa nel Nord Italia nel primo Barocco* (s. 131–142); Aleksandra PATALAS, *Utwory concertato w twórczości G.F. Aneria* (s. 143–152); Barbara PRZYBYSZEWSKA-JARMIŃSKA, *Monodia w polichóralności. Proza „Victimae paschali laudes” w realizacji Marcina Mielczewskiego* (s. 171–181); Jurate TRILUPAITIENE, *Rękopis Sapiechów — obraz muzyki barokowej w środowisku wileńskich bernardynów w XVII wieku* (s. 203–209); Jerzy MORAWSKI, *Cantus vilnensis. Przyczynek do badania tradycji chorałowej na wschodnich i północnych terenach dawnej Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku* (s. 211–224); Piotr POŹNIAK, „*Tubae ferales*” — *dialogo na głos solo?* (s. 225–234); Violetta PRZEMBSKA, *Mutacje stylistyczne i ich konsekwencje formalne w polskich XVIII-wiecznych opracowaniach Canticum Beatae Mariae Virginis* (s. 235–244); Piotr ROSTWO-SUSKI, *Zapóżyczenia z „Te Deum” F.A. Uria w twórczości Handla* (s. 245–257); Tomasz JASIŃSKI, *Słowo polifonią doskonałą wypowiedziane: „Wahrlich, dieser ist Gottes Sohn gewesen” O Bachu „aksjologicznym”* (s. 259–

266); Danuta IDASZAK, *Wojciech Dankowski — dokumentacja biograficzna* (s. 281–289); Tadeusz PRZYBYLSKI, *Z dziejów prób odnowy muzyki kościelnej w Krakowie w II połowie XIX wieku* (s. 353–362); Karol MROWIEC, *Recepcja obcych melodii pieśni maryjnych w polskich śpiewnikach kościelnych XIX i XX wieku* (s. 399–414); Bolesław BARTKOWSKI, *Z badań hymnologicznych w Polsce* (s. 415–422).

HANKE Rajmund, *Słownik polskiego śpiewactwa Górnego Śląska od Wiosny Ludów do przelomu tysiącleci*, Katowice: Śląska Biblioteka Muzyczna 2001 — 351 s.

Kolejna wartościowa pozycja dotycząca bogatych tradycji śląskiego ruchu śpiewaczego autorstwa Rajmunda Hanke — długoletniego prezesa Śląskiego Oddziału Polskiego Związku Chórów i Orkiestr. Tym razem Autor ujął polskie dzieje śpiewactwa Górnego Śląska w formę haseł słownikowych (dotyczących m.in. poszczególnych chórów, muzyków, środowisk, repertuaru, ważniejszych wydarzeń itp.) uszeregowanych w kolejności alfabetycznej. W aneksie zamieszczono *Kalendarium wybranych wydarzeń śląskiego ruchu śpiewaczego w XIX i XX wieku* (s. 331–341), ilościowe zestawienie zrzeszonych chórów Górnego Śląska w latach 1910–2000 (s. 342–343) oraz aktualne (stan na 2000 r.) władze Polskiego Związku Chórów i Orkiestr w Województwie Śląskim z podziałem na poszczególne okręgi i wykaz 156 chórów zrzeszonych w PZChIO (s. 344–351).

IDASZAK Danuta, *Źródła muzyczne Gniezna. Katalog tematyczny. Słownik muzyków*. Kraków: Musica Iagellonica 2001 — 556, [2] s. (Studia et Dissertationes Instituti Musicologiae Universitatis Varsoviensis, seria A, t. III).

Kolejny, po Grodzisku Wielkopolskim, katalog tematyczny zachowanych muzykaliów fachowo (zgodnie z międzynarodowymi normami dokumentacji źródłowej) opracowany przez Danutę Idaszak, obejmujący tym razem bogate i cenne źródła muzyczne Gniezna. Katalog tematyczny utworów (kompozycje imienne, kompozycje anonimowe oraz zbiory kompozycji) poprzedzony został wyczerpującą *Charakterystyką źródeł muzycznych* (s. 15–75) oraz uzupełniony niezwykle pożytecznym *Słownikiem muzyków gnieźnieńskich* (s. 413–493). Całość dopełniają zamieszczone w aneksach *Spisy muzykaliów z lat 1835 i 1843* (s. 499–528), *Spisy instrumentów muzycznych z lat 1835 i 1843* (s. 529–538), a także indeksy nazwisk oraz tytułów i incypitów tekstów.

JARZĘBSKA Alicja, *Strawiński. Myśli i muzyka*. Kraków: Musica Iagellonica 2002 — 503, [5] s.

Ta dość obszerna publikacja stanowi wyczerpującą i fachowo, a zarazem przystępnie napisaną monografię twórczości i estetycznych poglądów jednego z najwybitniejszych kompozytorów ubiegłego stulecia, Igora Strawińskiego. Jak stwierdza Autorka we *Wprowadzeniu*: „Na progu XXI wieku, gdy jesteśmy świadkami jednoczenia się Europy oraz zmierzchu sztuki awangardowej karmionej ideą postępu, gdy

głoszone są rozmaite artystyczne idee nazywane mianem postmodernistycznych, postać Igora Strawińskiego (1882–1971), jego twórczość, poglądy, a także biografia, stają się szczególnie interesujące. Dla jednych jest on symbolem kultury całej zjednoczonej Europy, zarówno wschodniej, jak i zachodniej (...). Dla innych Strawiński jest prekursorem, a nawet patronem postmodernizmu, wskazującym nowym pokoleniom artystów drogi dalszego rozwoju sztuki (...). Zaś dla biografów śledzących drogi wybitnych artystów ten polskiego pochodzenia Rosjanin, obywatel Francji, a potem Stanów Zjednoczonych, jest przykładem uniwersalnego «obywatela świata» (...)" (s. 13). Dalej Autorka streszcza główne przesłanie swojej pracy: „Niniejsza książka jest zatem próbą interpretacji wypowiedzianych przez Strawińskiego myśli o muzyce i sztuce, interpretacji dokonanej w dialogu z filozofią «nowej muzyki» oraz dziewiętnastowiecznymi ideami artystycznymi. Jest ona także propozycją innej periodyzacji jego muzyki oraz nowej metody analizy konstrukcji jego muzycznych arcydzieł, metody inspirowanej kognitywizmem i badaniami psychologii poznawczej" (s. 17).

Książka składa się z dwóch części: *Strawińskiego myśli o sztuce* oraz *Konstrukcja muzyki Strawińskiego*. Dla czytelników naszego periodyku szczególnie godne polecenia są trzy końcowe rozdziały (5–7) części pierwszej: *Afirmacja idei piękna*, *Widowisko muzyczne jako urzeczywistnienie idei piękna*, a przede wszystkim *Sztuka jako przesłanie chrześcijańskiej wizji świata* (s. 214–247). Całość dopełniają szczegółowo opracowane: *Kalendarium życia i twórczości Igora Strawińskiego*, *Wykaz utworów Igora Strawińskiego*, bibliografia, indeksy (nazwisk i tytułów utworów muzycznych), spis przykładów nutowych, streszczenie w języku angielskim oraz 7 fotografii kompozytora.

LELEŃ Andrzej, *Religijna kultura muzyczna Mazowsza Płockiego (1864–1918)*, Płock: Książnica Płocka 2001 — 413, [3] s.

Jest to publikacja rozprawy doktorskiej ks. A. Lelenia, który ujął wyznaczoną jej tematem problematykę w następujące rozdziały: *Organizacja diecezji płockiej na przełomie XIX i XX wieku* (s. 19–83); *Muzyka religijna w diecezji płockiej w drugiej połowie XIX i w początkach XX wieku* (s. 85–149); *Ruch odnowy muzyki sakralnej* (s. 151–250); *Twórczość muzyczna okresu odnowy* (s. 251–297). Całość pracy dopełnia wartościowy dodatek nutowy zawierający 7 utworów religijnych twórców płockich: F. Bornika, W. Bugajczyka, E. Gruberskiego, T. Kowalskiego i S.A. Sieji, obszerna bibliografia oraz indeks nazwisk.

MICHELS Ulrich, *Atlas muzyki*, przekł. Piotr Maculewicz, Warszawa: Prószyński i S-ka 2002 — 288 s.

Polskie tłumaczenie bardzo oryginalnego, a zarazem niezwykle przystępnego ujęcia dziejów muzyki (w formie haseł rzeczowych, tabel, wykresów, przykładów muzycznych), opublikowanego po raz pierwszy w 1977 r. w Niemczech (już kilkanaście razy wznawianej) w popularnej serii *Deutscher Taschenbuch Verlag (dtv-Atlas*

zur Musik. Tafeln und Texte). Wydany pierwszy tom muzycznego atlasu obejmuje zagadnienia teoretyczne (akustyka, fizjologia słuchu i głosu, instrumentoznawstwo, teoria muzyki, gatunki i formy muzyczne) oraz początek części historycznej (periodyzacja, kultury antyczne, średniowiecze, renesans). Pozycja ta może stanowić cenną pomoc także w nauczaniu historii muzyki religijnej.

Muzyka i śpiew liturgiczny. Materiały z sympozjum 20 listopada 2001 r., red. Ks. Jan ZIMNY, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2002 — 181, [1] s.

Pozycja zawiera referaty wygłoszone podczas sympozjum połączonego z wręczeniem Księgi Pamiątkowej Ks. Prof. Janowi Chwałkowi, zorganizowanego przez Diecezjalne Studium Organistowskie przy Instytucie Teologicznym w Sandomierzu, uzupełnione innymi artykułami, tematycznie związanymi z omawianą w tych ramach problematyką. Zamieszczono tu następujące teksty: Urszula STANIEK, *Refleksja po Sympozjum Cecylińskim „Muzyka i śpiew liturgiczny w wychowaniu wiary”* (s. 8–9); ks. Wiesław WILK, *Laudacja wygłoszona z okazji wręczenia Księgi Pamiątkowej Ks. Profesorowi Janowi Chwałkowi* (s. 10–15); bp Wacław ŚWIERZAWSKI, *Pamiętajcie o swych przełożonych* (s. 16–20); ks. Jan CHWAŁEK, *Słowo Jubilat* (s. 21–26); ks. Stefan KOPEREK, *Rola liturgii w procesie wychowania i kształtowania dojrzałości życia chrześcijańskiego* (s. 27–50); ks. Ireneusz PAWLAK, *Muzyka jako niezbędny element pracy duszpasterskiej* (s. 51–67); ks. Zdzisław JANIEC, *Uczestnictwo organisty w liturgii i jego rola poza liturgią* (s. 68–80); o. Cherubin PAJĄK, *W trosce o nauczanie śpiewu w Kościele* (s. 81–95); ks. Robert TYRAŁA, *Muzyka liturgiczna w Polsce w świetle posoborowych synodów diecezjalnych* (s. 96–125); s. Maria KONOPKA, *Kultura muzyczna Sandomierza do końca XIX w.* (s. 126–145); Tomasz STANIEK, *Zabytkowe organy w kolegiacie p.w. Św. Marcina w Opatowie* (s. 146–172); Maria SZYMANOWICZ, *Za czy przeciw zabytkowym organom? Spojrzenie inwentaryzatora zabytków i organistki* (s. 173–180).

PODEJKO Paweł, *Kapela wokalnie-instrumentalna na Jasnej Górze*, Warszawa: Wydawnictwo OO. Paulinów 2001 — 429 s. (Studia Claromontana 19).

Prawie cały 19 tom „Studia Claromontana” (s. 1–429) zawiera dotychczas niepublikowaną, obronioną w 1971 r., pracę doktorską Pawła Podejki, stanowiącą wyczerpującą monografię jasnogórskiej kapeli wokalnie-instrumentalnej, interesująco ukazanej na tle dziejów tamtejszego klasztoru oo. paulinów. Należy jedynie żałować, iż nie uwzględniono nowszych prac Autora, które uzupełniłyby (w niektórych przypadkach znacząco) wyniki badań prowadzonych przed ponad 30 laty. Praca składa się z następujących rozdziałów: *Źródła* (s. 16–41); *Organizacja kapeli* (s. 42–105); *Obowiązki i uprawnienia kapelistów* (s. 105–120); *Uposażenie kapelistów* (s. 121–163); *Instrumentarium kapeli* (s. 163–213); *Repertuar kapeli* (s. 213–245). Cenną wartość dokumentacyjno-źródłową posiadają zamieszczone w aneksie: *Słownik muzyków jasnogórskich* (s. 264–378) oraz doprowadzona do 1910 r. *Kronika ważniejszych występów kapeli jasnogórskiej* (s. 379–423).

PODEJKO Paweł, *Życie muzyczne dawnego Gdańska, Pomorza i Kujaw*, Gdańsk: Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku 2001 — 145 s. (Kultura Muzyczna Północnych Ziem Polski nr 9).

Wydany przez współpracowników i uczniów prof. Pawła Podejki z Akademii Muzycznej w Gdańsku zbiór jego prac uzupełniony przedmową redaktora naczelnego publikacji Janusza KRASOWSKIEGO (*Pamięci Pawła Podejki*, s. 7–9) oraz opracowanym przez Barbarę DŁUGOŃSKĄ *Wykazem rezultatów pracy Pawła Podejki: badawczej, naukowej, publicystycznej, piśmiennictwa naukowo-dydaktycznego* (s. 132–141) oraz szkicem Ireny CZARNECKIEJ: *Księgozbiór profesora Pawła Podejki przekazany Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku przez żonę Lilianę Podejko*. Omawiana publikacja zawiera następujące artykuły (opublikowane wcześniej w różnych periodykach i pracach zbiorowych) prof. dr. P. PODEJKI: *Życie muzyczne w dawnym Gdańsku* (s. 11–31); *Muzyka w kościele Św. Mikołaja* (s. 32–45); *Organy w dawnym Gdańsku* (s. 46–53); *Życie muzyczne Szczecina na przestrzeni wieków* (s. 54–62); *Dawna muzyka polska na terenie dzisiejszego Województwa Bydgoskiego i Pomorza Gdańskiego* (s. 63–92); *Nieznany ośrodek muzyczny XVIII wieku. Pieranie na Kujawach* (s. 93–103); *Kapele instrumentalno-wokalne w Strzelnie w XVII i XVIII wieku* (s. 104–113); *Życie muzyczne Bydgoszczy do końca XVIII wieku* (s. 114–126); *Osiemnastowieczna kapela muzyczna w Brdowie* (s. 127–131).

POŹNIAK PIOTR, *Repertuar polskiej muzyki wokalne w epoce Renesansu. Studium kontekstualno-analityczne*, Kraków: Musica Iagellonica 1999 — 263, [1] s. (Acta Musicologica Universitatis Cracoviensis VI).

Z małym opóźnieniem polecamy bardzo wartościową publikację P. Poźniaka z Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego poświęconą polskiej muzyce renesansowej. Jest to pierwsze tak wyczerpujące, całościowe ujęcie repertuaru rodzimej muzyki wokalne tej epoki, który zaprezentowany został w następujących rozdziałach: *Repertuar polifonii łacińskiej* (s. 13–136); *Repertuar pieśni* (s. 137–197); *Nowy obraz polskiej muzyki wokalnej epoki renesansu* (s. 198–207). W *Suplemencie nutowym* (s. 209–251) zamieszczono anonimowe, 4-głosowe opracowania sekwencji *Mittit ad Virginem* oraz mszalne *Credo*, introity Tomasza Szadka (*Vultum tuum*) i Marcina Leopoldy (*Mihi autem* oraz 2 cz. *Spiritus Domini*), a także nieznanego autorstwa *Pieśń statecznej krześcijańskiej paniej*.

Recepcja twórczości Oliviera Messiaena. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej 11–12 grudnia 1998 r., Wrocław: Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu 2000 — 192 s. (Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. Zakład Historii Śląskiej Kultury Muzycznej. Katedra Kompozycji i Teorii Muzyki. Zeszyt Naukowy nr 78).

Są to opublikowane teksty referatów wygłoszonych podczas konferencji zorganizowanej w Akademii Muzycznej we Wrocławiu w ramach programu artystycznego *La Cité céleste — w hołdzie Olivierowi Messiaenowi*, który realizowany był

w okresie od 25 lutego 1998 r. do 27 lutego 1999 r. z inicjatywy fundacji *Guardini Stiftung e.V.* Okazją ku temu była 90-ta rocznica urodzin kompozytora, a poświęcone mu wystawy, koncerty i konferencje odbywały się w Kolonii, Berlinie, Luksemburgu, Dreźnie, Zgorzelcu, Moguncji, Salzburgu, Lipsku oraz Wrocławiu. Jak przypomina we *Wstępie* redaktorka publikacji, Maria Zduniak: „Olivier Messiaen podczas II wojny światowej przebywał jako jeńiec wojenny w stalagu VIII A w Zgorzelcu, gdzie powstał jego utwór *Quatuor pour la fin du Temps – Kwartet na koniec Czasu*. Tym samym postać Messiaena wpisała się w kulturę muzyczną Śląska”.

Zamieszczone w omawianej publikacji artykuły dotyczą głównie recepcji muzyki O. Messiaena w Polsce (Jerzy STANKIEWICZ, s. 43–56 i 85–110), we Wrocławiu (Ewa KOFIN, s. 57–70), w Czechach (Milan SLAVICKY, s. 111–116), na Słowacji (Ivan MARTON, s. 117–121), Ukrainie (Jarema JAKUBIAK, s. 123–130), w Rosji (Irina NIKOLSKA, s. 131–148), na Litwie (Ruta GOSTAUTIENE, s. 149–157) oraz na Łotwie (Jerzy HRYNIEWICZ, s. 159–166). Ponadto znajdujemy tu następujące artykuły: Martina HOMMA, *Jak się tworzy historię muzyki — o Olivierze Messiaenie i Szkole Darmsztadzkiej*, (s. 13–41); Małgorzata WOŻNA-STANKIEWICZ, *Polskie analizy języka muzycznego Oliviera Messiaena* (s. 71–84); Grażyna PSTROKOŃSKA-NAWRATIL, *W poszukiwaniu muzycznej prawdy* (s. 167–178). Całość uzupełnia streszczenie sympozjalnej dyskusji (s. 179–192).

SIEDLECKI Jan ks., *Śpiewnik kościelny*, wyd. XL, red. ks. Karol MROWIEC CM (red. nacz.), ks. Marian MICHAŁEC CM, ks. Tarsycjusz SINKA CM, Kraków 2001 — 832 s.

Kolejne, czterdzieste już, wydanie popularnego i niezwykle zasłużonego dla rozwoju polskiej pieśni religijnej *Śpiewnika kościelnego* ks. Jana Siedleckiego. Jak czytamy w słowie *Od Redakcji* (s. 9): „Głównym motywem tego przedsięwzięcia edytorskiego jest potrzeba ciąglego dostosowywania repertuaru pieśni i śpiewów do aktualnych wymogów liturgiczno-pastoralnych. Zachowujemy najwięcej pieśni tradycyjnych, zaczerpniętych ze skarbca religijnych śpiewów poprzednich wieków, natomiast — idąc za wskazaniem psalmisty «Śpiewajcie Panu pieśń nową» (Ps 98), wprowadzamy 58 nowych pieśni i 18 śpiewów (antyfony, zawołania). Usunięto w całości 64 pieśni, które utraciły swą żywotność (...). W sumie śpiewnik zawiera 606 pozycji”. Należy — za redaktorami wydania — wyrazić nadzieję, iż ten bogaty repertuar przyczyni się do ożywienia i pogłębienia udziału wiernych w liturgii.

STULIGROSZ Stefan, *Muzyka sakralna*, z. 1–4, Poznań: Media Rodzina 2002 — 10; 11; 9; 11 s.

Nowa seria poznańskiego wydawnictwa Media Rodzina oraz fundacja „Chór Stuligrosza — *Poznańskie Słowiki*”, która prezentuje kompozytorski dorobek Profesora Stefana Stuligrosza, znakomitego i powszechnie cenionego, długoletniego (od 1939 r.) dyrygenta Chóru Chłopięcego i Męskiego *Poznańskie Słowiki*. Za swoją wieloletnią, owocną działalność na polu krzewienia muzyki sakralnej otrzymał szereg wyróżnień, w tym: Wielki Krzyż ze Srebrną Gwiazdą Komandorii Św.

Sylwestra Papieża (1989), Order Św. Stanisława Biskupa Parona Polski I Klasy (1999), Srebrną Piszczalkę — nagrodę Prymasa Polski (2000) oraz doktorat *honoris causa* Papieskiego Instytutu Muzyki Sakralnej w Rzymie (2001). Bogata jest także twórczość kompozytorska prof. Stuligrosza obejmująca ponad 500 utworów, z których większość stanowią chórálne (a cappella bądź z towarzyszeniem organów lub orkiestry) pieśni religijne, najczęściej o przeznaczeniu liturgicznym. Taki też repertuar zamieszczony jest w prezentowanej serii wydawniczej. Poszczególne zeszyty zawierają następujące utwory: (1) *Pięć pieśni pasyjnych na chór mieszany a cappella* (*Krzyżu Chrystusa; Lament Matki Boskiej; Ludu, mój ludu; Ogrodzie Oliwny; Płaczcie Anieli*); (2) *Trzy pieśni wielkopostne na chór mieszany z organami* (*Kto jest sługą Matki Świętej; Ludu, mój ludu* [z sopranem lub tenorem solo]; sekwencja — *Stała Matka Bolesciwa*); (3) *Pieśni wielkanocne na chór mieszany a cappella* (*Chrystus Pan zmartwychwstał; Alleluja. Jezus żyje* [2 opracowania]; *Chrystus zmartwychwstał jest*); (4) *Pieśni wielkanocne na chór mieszany z organami* (*Przez Twoje, Chryste, zmartwychwstanie; Alleluja. O dniu radosny; Niechaj radośnie zabrzmie śpiew chwały; antyfona — Wesel się, Królowo miła*).